

ELAPHE MANDARINA

(CANTOR 1842)

*Freek Gillissen en Hanneke Hul,
Kerkstraat 26, 2211RJ
Noordwijkerhout,
Tel. 0252-371095.*

■ INLEIDING

In dit artikel beschrijven wij onze ervaringen met de mandarijnslang (*Elaphe mandarina*), een slang die wordt bewonderd om haar kleuren en verfascuwd vanwege het feit dat zij moeilijk in leven te houden is. Vele honderden van deze slangen zijn de afgelopen jaren verkocht, gekoesterd en vervolgens binnen korte tijd dood gegaan, waardoor bij veel slangenhouders de liefde omgeslagen is in weerzin tegen deze slang. Na diverse reizen in China, met name Beijing, zijn wij wat meer te weten gekomen over de handel met, de consumptie van en de gevaren voor kwetsbare dieren als slangen.

In het laatste deel beschrijven we hoe we al gedurende geruime tijd een aantal van deze slangen verzorgen. We beschrijven het terrarium en het gedrag van deze slangen in het terrarium. Over met name het gedrag is weinig beschreven in de literatuur en wij hopen een

bijdrage te kunnen leveren die de huidige kennis vergroot.

■ SOORTBESCHRIJVING

Elaphe mandarina is een *Elaphe*-soort die in 1842 voor het eerst beschreven is door Cantor als *Coluber mandarinus*. De mandarijnslang die op Taiwan voorkomt is beschreven als *Elaphe mandarina takasago*. In de huidige taxonomische indeling erkent men geen ondersoorten meer van *Elaphe mandarina*. Er is nog wel de discussie over de vraag welke status toegekend moet worden aan *Elaphe perlacea*, een slang die Stejneger (1929) beschreven heeft aan de hand van een paar exemplaren. De beschreven vindplaatsen liggen in de buurt van Chengdu, een plaats waar ook *Elaphe mandarina* voorkomt. Er wordt wel gesuggereerd dat *Elaphe perlacea* een variant van *Elaphe mandarina* is (Schulz 1989), of het betreft een aantal exemplaren met een zogenaamde 'zefout'. Van *Elaphe perlacea* zijn maar enkele exemplaren bekend en geconserveerd.

Beide slangen worden beschreven als slangen levend in de bergen; ze zijn gevonden tot 2000/2500 meter hoogte. *Elaphe mandarina* is zelfs gevonden op 3000 meter hoogte (Schulz).

Verder onderzoek zal moeten uitwijzen wat de juiste benaming en taxonomische indeling zal worden.

Elaphe mandarina is een middelgrote slang met een gemiddelde lengte van 90-120 centimeter. Grotere exemplaren zijn bekend uit met name het zuiden (150 cm, Schulz 1996). De slang is robuust gebouwd, de kop is duidelijk afgezet van de hals. Er is geen sprake van sexueel dimorfisme; gedurende de paartijd zijn de mannetjes wel te herkennen aan een gezwollen staartbasis.

De basiskleur van de *Elaphe mandarina* is grijs, variërend van donkergrijs tot bijna wit/grijs. Sommige exemplaren hebben een rode was op het midden van iedere schub.

De kop is geel-zwart gebandeerd; deze kleuren zetten zich voort op de rug in de vorm van zwarte vierkanten met in het midden, precies midden op de rug, een helder gele vierkante vlek.

■ VERSPREIDINGSGBIED

De beschrijving van het verspreidingsgebied (Schulz) ziet er als volgt uit: Zuid-China, Taiwan, Vietnam, Burma en India. Daarnaast is er ook sprake van een aantal vondsten in Noord-Laos (Boilstone 1993; Schulz 1996).

Het verspreidingsgebied in met name China is nog erg onvolledig in kaart gebracht. Zo is er discussie over het voorkomen van *Elaphe mandarina* ten noorden van Beijing in de heuvels. Recent is die vraag positief beantwoord. Heimes (1996) heeft een aantal exemplaren gevonden in diverse dalen bij Jundu Shan, zo'n

100 kilometer ten noorden van Beijing. Deze vondst maakt het verspreidingsgebied van *Elaphe mandarina* helemaal raadselachtig, want de dichtstbijzijnde vindplaats ligt zo'n 300 kilometer zuidelijker. Verdere inventarisatie zal moeten uitwijzen of dit een geïsoleerde populatie is, of dat er bij nader onderzoek verbindingen blijken te bestaan met zuidelijke populaties. Een andere hypothese is, dat de populatie ontstaan is uit ontsnapte dieren die voor consumptie bestemd waren en die tijdens hun transport in de buurt van Beijing ontsnapt zijn (Pope).

Het hele verspreidingsgebied, zoals Schulz dat beschrijft, vertoont niet een egaal gebied met duidelijke grenzen. Er zijn hele gebieden waar de slang niet voorkomt of waar het voorkomen niet bekend is. Het heeft met name in China meer aspecten van een lappendeken dan van een groot duidelijk gebied.

■ LEEFWIJZE IN DE NATUUR

Erg veel is er niet bekend over de leefwijze in de natuur. Diverse schrijvers spreken van rot-sige hellingen die bebost zijn. De slangen worden dan gevonden onder stenen.

Daarnaast wordt deze slang, met name in de tropen, beschreven als voorkomend in agrarisch gebied (rijstvelden en subtropisch bos). Eén van de slangenhandelaren vertelde, dat deze slang in de grond leeft, onder grasplagen. Hier wroeft zij gangen vlak onder het oppervlak en zoekt holen van kleine knaagdieren, waarvan zij met name de jongen eet. Hun gedrag in gevangenschap en de hoeveelheid vuil

Een chinese handelaar met zijn waar

die de slangen op de markt op hun vel hebben zitten (als zij net gevangen zijn) staven deze veronderstelling.

■ HANDEL

In geheel China wordt bijna alles gegeten wat loopt en kruipt. Een bekend Kantonese zegswijs luidt: Chinezen eten alles op vier poten behalve een tafel en alles wat vliegt behalve een vliegtuig (Floor en v.Galen, 1996).

Van een bevriende slangenhandelaar hoorden wij, dat er tijdens het zogenaamde 'Spring Festival' alleen in Beijing al zo'n 20 ton aan slangen geconsumeerd wordt. Het betreft hier vooral een aantal *Elaphe*-soorten (*carinata*, *mandarina*, *rufodorsata*, *taeniura*), *Dinodon rufozonatum*, *Ptyas korros* en *Zaocys dhumnades*. Deze soorten hebben wij zelf aangetroffen in restaurants en op markten. Daarnaast is het bekend, dat er diverse *Bungarus*- en *Naja*-soorten worden aangeboden. Behalve de diverse slangensoorten zijn ook *Cuora amboinensis*, *Geochelone elongata*, *Rana catesbeiana*

Foto by F. Gillisen

en enkele andere schildpad- en kikkersoorten te vinden ter consumptie. Voor een aantal schildpaddensoorten geldt al, dat zij van elders geïmporteerd moeten worden (Suurmond, pers. med.). Gevreest moet worden, dat dit in de toekomst ook wel eens met slangen het geval zal zijn.

Vorig jaar werden er per dag, gedurende de 3 zomermaanden, zo'n 3 ton jonge weekschildpadden geïmporteerd uit Thailand, Vietnam,

Maleisië en Bangladesh (ongeveer 5 miljoen schildpadden per jaar). De productie van weekschildpadden bedraagt nu al zo'n 2000 ton per jaar. Dit geschiedt in speciale vijvers die al ruim 1300 hectaren beslaan (China Daily, maart 1997).

Berucht zijn de geïmporteerde slangen, voor

Foto by F. Gillisen

Elaphe mandarina op de markt

de terrariumhouderij, uit met name Hongkong. Vaak volledig uitgedroogd, veelal geïnfecteerd met allerlei wormen en bacteriën komen deze dieren aan om vervolgens snel te sterven. Toen wij dit voorlegden aan de eerder aangehaalde dierenhandelaar vertelde zij, dat de slangenhandel vrijwel geheel geconcentreerd is in Beijing. De slangen worden in Zuid-China gevangen en naar het noorden getransporteerd. Slangen met bestemming Hongkong komen dus via Beijing en worden vervolgens naar Europa getransporteerd. Een reis, vaak maandenlang, die veel slachtoffers veroorzaakt.

Slangen worden verzameld in nylon zakken, ongeveer 50-100 slangen per zak, afhankelijk van de grootte, die weer verpakt worden in bamboe manden. Hierin worden de slangen per vliegtuig vervoerd en vervolgens opgeslagen (soms wekenlang) tot er een koper gevonden is. Bij aankomst op het vliegveld van Beijing kun je de manden op de platforms zien staan.

■ TOEKOMSTPERSPECTIEF

Door het stijgen van de welvaart valt ook een stijging van consumptie te verwachten: mensen hebben meer geld (een Chinees besteedt ongeveer 60% van zijn inkomen aan eten). Daarnaast heeft er een enorme verbetering van de infrastructuur plaatsgevonden waardoor transport meer mogelijkheden kent en sneller is.

Slang is goed voor je gezondheid, dat moet je regelmatig eten. Het is een delicatessen, ondanks de enorme hoeveelheid slangen die aangeboden en gegeten wordt. Met name de wat luxere restaurants hebben slang op het menu staan. De prijs is relatief hoog, ongeveer 80 gulden

per kilo. Te verwachten valt dat de leefgebieden kleiner zullen worden door toename van de bevolking en industrialisatie.

Al deze ontwikkelingen doen ons vrezen voor met name *Elaphe mandarina* als terrariumdier. Voor er een redelijk grote populatie nakweekdieren kan ontstaan wordt dit dier al in z'n voortbestaan bedreigd door met name de consumptie. De eerste nakweekmeldingen zijn er al (Schulz & Munzenmaier), maar niettemin blijkt de mandarijnslang een slang die veel problemen kent. Naast de vele slangen die al sterven voor zij aan eten toe komen, is ook het opkweken van de jongen een zaak die veel geduld vraagt. Mandarijnslangen eten relatief kleine prooien in geringe aantallen (Schulz pers. med.). Vaak gaan de wildvangslangen snel na aankoop zonder duidelijke oorzaak dood, soms vlak na het eten van een muis. Dieren meegenomen uit Beijing hadden nauwelijks geïnfecteerde ontlasting, meestal alleen wat flagellaten die eenvoudig te bestrijden zouden moeten zijn. Toch stierven, bij een transport, deze dieren in een relatief korte tijd na aankomst in Nederland (1-2-weken). Er spelen duidelijk nog meer factoren dan infecties en uitdroging een rol.

■ EIGEN ERVARINGEN

In het voorjaar (april) van 1996 hebben wij op een markt in Beijing 5 exemplaren van de soort *Elaphe mandarina* gekocht: twee mannetjes en drie vrouwtjes. Eén paar was jong, hun leeftijd schatten wij toen op 2-3 jaar oud. Van de drie andere exemplaren is er één uitzonderlijk licht van kleur en zwaar gebouwd; de lengte is onge-

veer 1.30 meter. Een ander vrouwtje, het kleinste exemplaar, is ongeveer 1 meter lang en erg donker gekleurd.

Het gewicht van de drie grootste slangen varieerde van 500 tot ruim 600 gram. De twee kleinere slangen wogen ongeveer 200 gram. Alle slangen waren in goede conditie: geen wonden, heldere ogen, geen afwijkingen aan mond-slijmvlies en geen stinkende ontlasting. Opvallend was, dat veel (ongeveer 50%) van de aangeboden mandarina's een deel van hun staart misten. Wij zijn niet achter de reden gekomen, misschien heeft het iets te maken met de wijze van vangen.

De eerste handeling die wij verrichtten, na aankoop, was de slangen water aanbieden: hotelkamer op slot, bad vol laten lopen en drinken maar. Vaak dronk een nieuw gekocht exemplaar 10 tot 15 minuten achter elkaar, dit in tegenstelling tot onze ervaringen met deze dieren in gevangenschap, die wij zelden zien drinken.

De slangen zijn, bij aankoop, vies. Er komt erg veel modder van hun huid na hun dagelijkse bad. Wij denken dat dit veel te maken heeft met de leefwijze van *Elaphe mandarina*. Na een aantal vervellingen zijn de dieren aanmerkelijk lichter gekleurd, een aantal bijna wit.

■ HUISVESTING

De terraria waarin de slangen zijn gehuisvest zijn zeer eenvoudig. Een eenvoudige spaanplaat bak (50x35x35); de bodembedekking bestaat uit een dikke laag fijne beukenspaanders. In het terrarium staat een plastic emmer, afgesloten

met een deksel met daarin een gat van 5 cm doorsnee. De emmer is gevuld met vochtig houtmot, die eens in de drie weken verschoond moet worden i.v.m. schimmelgevaar. De verwarming en verlichting bestaat uit een 15 watt lampje. De temperatuur varieert tussen de 16 en 20°C 's nachts en 22-27°C overdag; dit is afhankelijk van de temperatuur die de kamer heeft waar het terrarium in staat.

■ GEDRAG

Om te kunnen genieten van een paartje *Elaphe mandarina*, moet je nachtmens worden. Overdag zijn de dieren niet tot nauwelijks actief. Voortdurend trekken zij zich terug in de met houtmot gevulde emmers. In het jaar dat de vijf dieren in ons bezit zijn, zijn er twee slangen die af en toe te zien zijn, de andere drie hebben wij nooit kunnen betrappen buiten hun schuilplaats. Alleen tijdens inspecties zien wij alle dieren.

Gedurende het jaar van aankomst aten alle slangen matig, zeer onregelmatig en kleine prooien (teveel om te sterven, te weinig om te leven). Toch bleven vier slangen op gewicht, zelfs na een winterrust. Eén van de kleine slangen zijn wij in het voorjaar 1997 gaan dwangvoeren, omdat het lichaamsgewicht kritiek werd. De andere vier eten aanmerkelijk meer dan gedurende het jaar van import. Zeer verborgen en met name 's nachts eten de slangen hun prooi die we hun aanbieden in de emmers.

De man is in het voorjaar een aantal malen onrustig geweest; hij kroop dan regelmatig uit

Photo by H.J.A. in den Bosch

Elaphe mandarina

de emmer en bleef soms één of twee dagen ingegraven in de beukensnippers liggen om vervolgens weer naar de emmer terug te keren. De onrust van het mannetje kan geduid worden als paargedrag; paringen hebben wij nooit kunnen waarnemen door de verborgen leefwijze van de dieren.

Naar aanleiding van ervaringen met tientallen exemplaren van deze slang kunnen wij ook enkele kenmerkende facetten van hun gedrag benoemen. Een *Elaphe mandarina* toont gezond gedrag als zij zich voortdurend verstopt; ligt een slang buiten haar schuilplaats, dan is er iets mis. Behalve bij bovengenoemd gedrag. Het buiten de schuilplaats liggen is, zo hebben wij ervaren, vaak een voorteken van een naderende

dood. Vaak kleurt de slang dan ook diep grijs tot bijna zwart, en de ogen worden troebel zoals bij het naderen van een vervelling. Gezonde dieren kleuren helder als zij zich verstoppen in een vochtige omgeving, ook vlak voor een vervelling.

Het eten blijft een geheimzinnig gebeuren. Nog maar één keer zijn wij erin geslaagd een etende slang te betrappen. Het eten gebeurt in de emmers en veelal in de nachtelijke uren. Van grote prooien moeten mandarijnslangen niets hebben. Hun voorkeur gaat uit naar nestmuisen, nestratjes en springertjes.

Gedurende de warme zomer van 1997 hebben geen van de vijf slangen gegeten, waarschijnlijk was de temperatuur te hoog. Voor

en met name na de zomer hebben de slangen 'veel' gegeten, soms wel 5-10 babyratjes per week.

■ NABESCHOUWING

Al met al blijft de mandarijnslang een slang die ons boeit. Het is echter een slang die voor beginners zeker af te raden is, gezien haar slechte houdbaarheid en geringe aantrekkelijkheid door de verborgen leefwijze. Het kleurpatroon is zeer opmerkelijk en fraai; helaas geeft deze slang haar pracht zelden prijs.

Wij hopen, dat binnen nu en 5 jaar de nakweek van *Elaphe mandarina* op gang komt. Deze verborgen levende slang is een slang voor specialisten, en wij denken dat zij dat ook altijd wel zal blijven vanwege de problemen bij het houden.

Gezien de enorme consumptie van deze slang in China kan het niet anders dan dat zij zeldzaam zal gaan worden. Hieruit moet ook blijken, dat zij nu in de natuur in grote hoeveelheden moet voorkomen. Wij schatten dat er per jaar 2 ton *Elaphe mandarina* opgegeten wordt (dit zijn zo'n 4 à 5000 slangen).

■ LITERATUUR

- Boilstone M. (1993). *De Colubridae van Laos*, *Litteratura Serpantium* 13 no 3: 86-95.
- Da Shan (1997). *Turtle imports could be banned*, *China Daily* (gratis krant verspreid in zakencentra in de grotere steden).
- Heimes P. (1996). *Die Amphibien und Reptilien Pekings*. *Herpetofauna* 18 (105): 27-34.
- Galen K.v. en Floor H (1996). *China, Odyssee reeks. Babylon/ de Geus uitgeverij, Amsterdam. 793 pag.*
- Gillisen F (1996). *Rattenslangen uit gematigde streken. Beginnersgids reptielen en amfibieën, Lacerta: 57-60.*
- Schulz K.D. (1989). *Die hinterasiatischen Kletternattern der Gattung Elaphe, Teil XVI, Elaphe perlacea (Stejneger 1929)*. *Sauria* 11 (2): 15-16.
- Schulz K.D. en Munzenmaier J. (1990). *Die hinterasiatischen Kletternattern der Gattung Elaphe, Teil XVIII Elaphe mandarina (Cantor 1842)*. *Sauria* 12 (2): 25-29.
- Schulz K.D. (1996). *A monograph of the colubrid snakes of the genus Elaphe Fitzinger*. *Koelz Scientific Books, Hawlickuw Brod, Tjechie, ISBN 80-901699-8-8, 439 pag.*